

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2023-27(1)-27

УДК: 613.2:616-053.82:378.4:61

ВЛАСТИВОСТІ ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ЗДОБУВАЮТЬ ФАХ В УМОВАХ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ, ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ЗМІН, ГІГІЄНІЧНА ОЦІНКА

Панчук О. Ю.¹, Белов О. О.¹, Гринзовський А. М.², Очередько О. М.¹, Браткова О. Ю.¹

¹Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018),

²Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця (бульвар Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601)

Відповідальний за листування:
e-mail: oljasia80@gmail.com

Статтю отримано 07 грудня 2022 р.; прийнято до друку 16 січня 2023 р.

Анотація. Метою роботи було здійснення комплексної гігієнічної оцінки та визначення особливостей формування властивостей характеру студентів, які здобувають фах в умовах навчання у закладі вищої медичної освіти. Наукові дослідження передбачали виявлення провідних рис характеру сучасних студентів, що перебували на різних етапах навчання: початковий (1 курс), проміжний (3 курс) та заключний (5 курс) етапи та здійснювались із використанням особистісних опитувальників Шмішека і Mini-mult, а також особистісного 16 PF-опитувальника Кеттелла. Аналіз одержаних результатів передбачав застосування процедур описової статистики із використанням пакету програм статистичного аналізу "Statistica 6.1" (ліцензійний № BXXR901E245722FA). У ході досліджень встановлено, що в структурі провідних ознак акцентуованих рис характеру впродовж усього часу навчання і серед дівчат, і серед юнаків переважали показники, які слід було розподілити на декілька блоків. До першого блоку відповідно до ступеня вираження слід було віднести показники акцентуацій характеру за екзальтованим, гіпертимним і циклотимним типами, до другого блоку - показники акцентуацій характеру за збудливим, емотивним, педантичним і демонстративним типами, до третього блоку - показники акцентуацій характеру за застрягаючим, тривожним і дистимним типами, і, отже, найгірші за своїм змістовним наповненням дані не слід було вважати найбільш вираженими. Разом з тим визначена наявність цілого ряду несприятливих тенденцій, які реєструються з боку провідних властивостей характеру та впливають на рівень функціональних можливостей організму студентів. Одержані дані надалі мають бути використані для розроблення методик комплексної оцінки стану адаптаційних ресурсів студентів і наукового обґрунтування здоров'язберігаючих технологій.

Ключові слова: студенти, заклад вищої освіти, навчання, властивості особистості, характер, тенденції формування, психічна адаптація, гігієнічна оцінка.

Вступ

Властивості характеру, як психологічний, психодіагностичний і психогігієнічний феномен, є стійким індивідуальним поєднанням особливостей особистості, що виявляється: (а) під час вироблення певних поведінкових стратегій людини, (б) у її певному відношенні до самої себе та до інших людей, які оточують, (с) у відношенні до речей, які зустрічаються у житті, (д) у відношенні до змісту роботи, котра виконується, тощо [1, 2, 18, 20]. При цьому як індивідуальні особливості характеру прийнято визначати, у першу чергу, вольові якості особистості (ступінь наполегливості, рішучості, самостійності, дисциплінованості, готовність долати будь-які перешкоди, душевний і фізичний біль тощо), чутливість та емоційність особистості (життєрадісність, пригніченість тощо), когнітивні здібності особистості (вдумливість, легковажність тощо) [13, 14, 15, 16].

Отже, властивості характеру проявляються в здійсненні як типових, так і, передусім, нетипових, цілком незвичних дій у структурі повсякденної діяльності людини, у спілкуванні з іншими людьми, у манері поведінки, у способах реагування на дії та вчинки інших тощо. Разом з тим на процеси його формування здійснюють численні суспільно-значущі впливи, життєва спрямованість особистості, її матеріальні та духовні потреби, інтереси,

переконання, ідеали тощо. Саме тому комплексне вивчення особливостей особистості сучасної студентської молоді обов'язково має передбачати проведення досліджень властивостей характеру дівчат і юнаків, виключення яких у процесі соціального становлення особистості підкреслюють їх чіткий зв'язок із станом адаптаційних систем організму, іншими властивостями особистості, передусім депресивного, тривожного та астеничного регістру, високий рівень індивідуальних проявів, той факт, що кожна особистість характеру визначає чітко окреслені тенденції до здійснення різного роду вчинків [6, 8, 11, 12].

Більше того, якщо провідні властивості інших особливостей особистості прийнято вважати формальними, і, отже, відносно незалежними від змісту діяльності, котра виконується, то характерологічні властивості здійснюють регуляцію діяльності стеження і переключення, передбачення та планування поведінкових рішень, тобто, передусім, проявляються у відповідних ситуаціях. Тому діагностика станів і властивостей характеру особистості має надзвичайно суттєве значення і з точки зору здійснення адекватної оцінки перебігу процесів соціальної та професійної адаптації [3, 4, 5, 7].

Не можна не відзначити і той факт, що провідним

компонентом сформованого характеру є система переконань, яка визначає довгострокову спрямованість поведінки людини, її непохитність у досягненні поставлених цілей, впевненість важливості справи, яку вона виконує. Стійкі та глибокі інтереси людини тісно пов'язані з особливостями характеру, натомість, нестійкість інтересів призводить до формування недостатньої самостійності та цілісності її особистості. Загалом не можна не відзначити і той факт, що властивості характеру чітко відрізняються своєю варіабельністю та багатогранністю, передбачають певний спосіб мислення і певне розуміння ситуацій навколо людини [16, 17, 19].

Мета роботи - здійснення комплексної гігієнічної оцінки та визначення тенденцій формування і закономірностей змін властивостей характеру студентів, які здобувають фах в умовах навчання у закладі вищої медичної освіти.

Матеріали та методи

Наукові дослідження впродовж періоду реалізації повсякденної навчальної діяльності студентською молоддю здійснювались серед осіб, які навчались на 1, 3 і 5 курсах стоматологічного факультету, котрі перебували відповідно на початковому (1 курс), проміжному (3 курс) та заключному (5 курс) етапах навчання у медичному закладі вищої освіти. Для проведення психодіагностичної і психогігієнічної оцінки властивостей характеру застосовувались особистісний опитувальник Шмішека, особистісний 16 PF-опитувальник Кеттелла та особистісний опитувальник Mini-mult [10].

Зокрема, з метою визначення особливостей ступеня вираження акцентуованих за своїм змістом рис характеру використовувався особистісний опитувальник Шмішека, у центрі якого перебували питання щодо визначення таких типів акцентуацій характеру, як гіпертимний, емотивний, циклотимний, демонстративний, збудливий, екзальтований, застрягаючий, педантичний, дистимний і тривожний типи. Значення показників за кожною із 10 шкал опитувальника в межах до 12 балів засвідчували відсутність акцентуацій характеру, значення в межах від 12 до 14 балів - наявність окремих проявів акцентуацій характеру, значення в межах від 15 до 18 балів - наявність чітко окреслених тенденцій до формування акцентуацій характеру, значення у межах від 19 до 24 балів - наявність певних акцентуацій характеру.

Для визначення особливостей процесів формування провідних властивостей характеру застосовувався особистісний 16 PF-опитувальник Кеттелла, який надавав можливість провести комплексну оцінку індивідуально-психологічних характерологічних особливостей, що надають інформацію про рівень розвитку цілого ряду динамічних факторів: мотивів, цінностей і потреб, виявляючи особистісні проблеми та допомагаючи знайти корекційні механізми для їх ефективного вирішення.

Використання особистісного опитувальника Mini-mult обумовлювало визначення характерологічних рис відпо-

відно до 8 базисних шкал (шкали іпохондрії (Hs), депресії (D), істерії (Hy), психопатії (Pd), паранояльності (Pa), психастенії (Pt), шизоїдності (Se), гіпоманії (Ma)) та 3 оцінювальних шкал, які виявляють достовірність отриманих даних (шкали нещирості, достовірності та корекції) і, на цій підставі побудову усередненого профілю особистості. Про низький рівень вираження окремих характерологічних рис свідчили результати нижче 40 Т-балів, про середньонормативний рівень вираження - результати в межах від 40 до 70 Т-балів, про високий рівень вираження - результати вище 70 Т-балів.

Статистичний аналіз одержаних результатів проводився на підставі застосування пакету програм багатовимірної статистичного аналізу "Statistica 6.1" (ліцензійний №АХХ910А374605FA). Проведені дослідження цілком задовольняють основним біоетичним нормам Гельсінської декларації, Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину, відповідним положенням ВООЗ та МОЗ України, а також етичним стандартам, встановленим Комітетом з біоетики Вінницького національного медичного університету (протокол № 10 від 26.11.2020 року).

Дослідження є фрагментом науково-дослідної роботи Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова: "Фізіолого-гігієнічна оцінка особливостей адаптації дітей, підлітків і молоді до умов навчання в сучасних закладах освіти та наукові основи університетської гігієни: профорієнтаційні аспекти, проблеми запровадження здоров'язберігаючих технологій та створення превентивного освітнього середовища" (№ держреєстрації 0116U000038). Конфлікт інтересів відсутній.

Результати. Обговорення

Властивості характеру людини, незаперечно, займають провідне місце у структурі соціально- і, передусім, професійно-значущих особливостей особистості, які забезпечують досягнення високої професійно-орієнтованої навчальної успішності та належної професійної підготовленості, формуючи певний спосіб здійснення типових поведінкових дій в умовах засвоєння певного фаху під час навчання у медичному закладі вищої освіти [13, 14, 15, 16].

У цьому контексті потрібно відзначити, що цілком окреме місце у структурі найвагоміших проявів в особистісній сфері людини, котра здобуває певний фах, займають показники акцентуації характеру, що відзначають надзвичайно підсилення окремих рис характеру, в умовах якого значною мірою погіршується взаємодія особистості з оточуючими людьми, стають наявними приховані зрушення у поведінці, котрі не виходять за межі нормативної поведінки, однак, межують з патологічними зрушеннями і, отже, є передумовою появи викривлень особистісного становлення. Таке "загострення" окремих властивостей характеру, які не відзначаються в цілому наявністю яких-небудь патологічно-ок-

реслених особистісних проявів, проте, у разі дії комплексу певних чинників з великим ступенем імовірності можуть розвиватися, передусім, у негативному напрямку, здійснюючи виражений вплив на особливості пристосування людини до вимог середовища існування, порушуючи перебіг адекватних до умов перебування процесів формування провідних корелят властивостей характеру [14, 16, 17, 19].

Необхідно підкреслити те, що в основі роботи, яка представлена, передусім, перебувають раніше неопубліковані у науковій періодиці результати, одержані у дослідженні [9], котрі потребують поглибленої міжпредметної та міждисциплінарної фахової інтерпретації та різнобічного тлумачення спеціалістів різних напрямків у контексті перспектив їх подальшого широкого використання у медичній галузі загалом. Так, дані щодо вивчення ступеня поширення окремих акцентуованих рис характеру серед студентів стоматологічного факультету, отримані в ході наших досліджень на підставі використання особистісного опитувальника Шмішека, визначали той факт, що в динаміці періоду навчання ступінь вираження акцентуації характеру за гіпертичним типом і, отже, схильності до формування проявів підвищеного настрою, надмірної контактності та оптимістичності, у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, становив відповідно $15,70 \pm 0,954$ балів та $16,60 \pm 1,011$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $14,40 \pm 1,152$ балів ($p > 0,05$) та $15,80 \pm 1,138$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $16,84 \pm 1,091$ балів ($p > 0,05$) та $13,52 \pm 1,004$ балів ($p < 0,05$).

Найвищі згідно за рівнем вираження акцентуовані риси характеру за гіпертичним типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 1-го курсу, найнижчі - у студенток 3-го курсу і студентів 5-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти серед перших ступінь вираження показників досліджуваної акцентуації характеру спочатку зменшувався, згодом зростаючи до найвищого рівня, серед других - неухильно зменшувався в динаміці навчання. Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників як у студенток, так і у студентів реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах. Статистично-значущі віково-обумовлені розбіжності спостерігались лише серед студентів 1-го і 5-го курсів ($p < 0,05$), натомість, статистично-значущі статеві-обумовлені відмінності реєструвались тільки серед студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,05$). Загалом протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуації характеру за гіпертичним типом, виходячи із статевих відмінностей, більш високим був у юнаків, які перебували на 1-му і 3-му курсах, та у дівчат, які перебували на 5-му курсі.

Дані структурного розподілу даних, що визначались, підтверджували наявність наведених вище тенденцій. Так, у структурі показників, що відображували особливості акцентуації характеру за гіпертичним типом у студенток переважалою слід було визнати питому вагу

величин, які засвідчували наявність тенденцій до формування акцентуованих рис особистості (від 21,0% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі, до 60,0% у дівчат, які навчалися на 3-му курсі), разом з тим, серед студентів, які навчалися на 1-му курсі, переважала частка значень, властивих для наявності вираженої акцентуації характеру (40,0%), серед студентів, які навчалися на 3-му і 5-му курсах, - частка значень, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис (відповідно 36,7% і 50,0%).

Значно більш стабільним характером відзначались показники, властиві для акцентуації характеру за застрогою типом, що засвідчували наявність ознак високої стійкості негативних афектів і тривалого заціклювання на подіях, які вже пройшли. Так, ступінь їх вираження у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, становив відповідно $12,46 \pm 0,750$ балів та $12,46 \pm 0,611$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $12,80 \pm 0,643$ балів ($p > 0,05$) та $12,80 \pm 0,812$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $13,86 \pm 0,551$ балів ($p > 0,05$) та $12,42 \pm 0,764$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за застрогою типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 3-го курсу, найнижчі - у студенток 1-го курсу і студентів 5-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників у дівчат, як і в попередньому випадку, поступово зростав і, отже, зростала частка осіб з більш суттєвим ступенем вираження, негативних характерологічних проявів, у юнаків - спочатку незначно збільшувався, досягаючи найвищого рівня в середині періоду навчання, а згодом знов зменшувався. Найбільш суттєві темпи несприятливих за своїм змістом змін досліджуваних показників у студенток реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах, у студентів - впродовж часу навчання на молодших курсах. Статистично-значущі віково-обумовлені ($p > 0,05$) та статеві-обумовлені ($p > 0,05$) розбіжностей не спостерігалось. Разом з тим протягом майже усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуованих рис характеру за застрогою типом, виходячи із статевих відмінностей, був цілком порівняним і лише на заключному етапі навчання більш високі показники були властиві для дівчат.

У структурі показників, що відображували особливості акцентуації характеру за застрогою типом, реєструвалась цілком протилежна картина. Так, серед показників, що відображували особливості її розподілу, у студенток переважалою слід було визнати питому вагу величин, які засвідчували наявність тенденцій до формування акцентуованих рис особистості (від 39,6% серед дівчат, які навчалися на 5-му курсі, до 50,0% серед дівчат, які навчалися на 3-му курсі), у студентів - частку величин, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис (від 33,0% серед юнаків, які навчалися на 5-му курсі, до 43,3% серед

юнаків, які навчалися на 1-му курсі).

Дані, отримані під час оцінки особливостей динамічних змін з боку показників акцентування характерологічних властивостей особистості за емотивним типом, що відзначається високою емоційною чутливістю і вираженою імпульсивністю поведінкових реакцій, визначали наявність двох протилежних за своїм змістом тенденцій. Якщо серед дівчат спостерігалось поступове зростання їх критеріальних величин, то серед юнаків їх рівень спочатку також зростав, у вираженій мірі зменшувались надалі. Загалом, у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, його значення становили відповідно $13,30 \pm 0,899$ балів та $12,33 \pm 0,762$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $14,60 \pm 1,000$ балів ($p > 0,05$) та $13,50 \pm 0,961$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $14,70 \pm 1,054$ балів ($p > 0,05$) та $11,50 \pm 0,922$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі за рівнем вираження акцентуованих рис характеру за емотивним типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 3-го курсу, найнижчі - у студенток 1-го курсу і студентів 5-го курсу закладу вищої освіти. Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників у студенток реєструвались протягом часу навчання на молодших курсах, у студентів - впродовж часу навчання на старших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених розбіжностей не спостерігалось ($p > 0,05$), натомість, статистично-значущі статево-обумовлені відмінності реєструвались лише серед студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,05$). Загалом протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуації характеру за емотивним типом, виходячи із статевих відмінностей, більш високим був у дівчат.

Дані структурного розподілу досліджуваних параметрів акцентуованих рис особистості відзначались достатньо стабільним характером. Майже у всіх випадках переважаючою слід було вважати питому вагу показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис. Серед студенток їх частка коливалась в межах від 36,7% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі, до 50,0% у дівчат, які навчалися на 1-му курсі, серед студентів - у межах від 66,7% у юнаків, які навчалися на 3-му курсі, до 63,3% у юнаків, які навчалися на 1-му і 5-му курсах. Лише серед дівчат-випускниць більш високою була частка показників (39,6%), які відзначала наявність певних тенденцій до формування акцентуованих рис особистості.

Одними із найбільш стабільних слід було вважати показники акцентуованих рис особистості, які відзначали значення акцентуації характеру за педантичним типом, засвідчуючи наявність таких особистісних проявів, як ригідність психічних реакцій і надмірна схильність до сумнівів. Зокрема, ступінь вираження їх критеріальних показників у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, становив відповідно $13,33 \pm 0,840$ балів та $12,70 \pm 0,722$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $13,00 \pm 0,791$ балів ($p > 0,05$) та $12,33 \pm 0,728$

балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $14,06 \pm 0,747$ балів ($p > 0,05$) та $12,13 \pm 0,723$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за педантичним типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 1-го курсу, найнижчі - у студенток 3-го курсу і студентів 5-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників серед дівчат спочатку зменшувався, досягаючи найменшого рівня в середині періоду навчання, а згодом знов збільшувався, серед юнаків - поступово зменшувався.

Найбільш суттєві темпи несприятливих змін досліджуваних показників у студенток реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах, у студентів - впродовж часу навчання на молодших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених ($p > 0,05$) та статево-обумовлених ($p > 0,05$) розбіжностей не спостерігалось. Протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуованих рис характеру за педантичним типом, виходячи із статевих відмінностей, більш високим був серед дівчат.

У структурі показників, що відображували особливості акцентуації характеру за педантичним типом, реєструвались достатньо стабільні тенденції. Як і в попередньому випадку, майже завжди переважаючою слід було вважати питому вагу показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис. Серед студенток їх частка коливалась у межах від 36,7% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі, до 50,0% у дівчат, які навчалися на 1-му і 3-му курсах, серед студентів - у межах від 56,7% у юнаків, які навчалися на 3-му курсі, до 63,3% у юнаків, які навчалися на 5-му курсі. Лише серед дівчат-випускниць більш високою була частка показників (46,6%), що відзначала наявність тенденцій до формування акцентуованих рис особистості.

Достатньо різнобічними слід було визнати результати, отримані під час визначення особливостей показників акцентуації характеру за тривожним типом, провідними проявами яких є невпевненість у своїх силах, низький рівень контактності під час спілкування, виражені сумніви у рішеннях, які прийняті, та діях, що здійснюються. Загалом же у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, їх значення становили відповідно $12,43 \pm 0,822$ балів та $8,40 \pm 0,952$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $12,30 \pm 0,931$ балів ($p > 0,05$) та $9,50 \pm 1,028$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $14,00 \pm 1,002$ балів ($p > 0,05$) та $11,23 \pm 0,731$ балів ($p < 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за тривожним типом спостерігались у студенток і студентів 5-го курсу, найнижчі - у студенток 3-го курсу і студентів 1-го курсу, тобто впродовж часу перебування у ЗМО рівень досліджуваних показників і серед дівчат, і серед юнаків поступово зростав і, отже, зростала частка осіб з більш суттєвим сту-

пенем вираження, негативних як з соціально-, так і з професійно-значущої точок зору характерологічних проявів.

Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників у студенток і студентів реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах. Статистично-значущі віково-обумовлені розбіжності спостерігались серед юнаків, які навчались на 1-му і 5-му курсах ($p < 0,05$), водночас, статистично-значущі статевобумовлені відмінності реєструвались впродовж усього часу перебування студентської молоді у закладі вищої освіти, зокрема серед студентів і студенток 1-го курсу ($p < 0,01$), студентів і студенток 3-го курсу ($p < 0,05$) та студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,05$). Не можна було не звернути увагу і на той факт, що протягом усього періоду навчання у закладі вищої медичної освіти рівень вираження показників акцентуації характеру за тривожним типом, виходячи із статевих відмінностей, суттєво більш високим був у дівчат.

Дані структурного розподілу досліджуваних показників відзначались достатньо стабільним характером - переважаючою слід було вважати питому вагу характеристик, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих рис особистості. Серед студенток їх частка коливалась у межах від 50,0% у дівчат, які навчались на 5-му курсі, до 60,0% у дівчат, які навчались на 3-му курсі, серед студентів - у межах від 50,0% у юнаків, які навчались на 5-му курсі, до 83,3% у дівчат, які навчались на 1-му курсі.

У ході здійснення гігієнічної оцінки особливостей ступеня розвитку показників акцентуації характеру за циклотимним типом, для яких вельми властивим є наявність чітко окреслених різких перепадів настрою від пригніченого до піднесеного, виявлено, що ступінь вираження їх критеріальних показників у дівчат і юнаків, які навчались на 1-му курсі, становив відповідно $16,10 \pm 1,044$ балів та $12,93 \pm 0,918$ балів, у дівчат і юнаків, які навчались на 3-му курсі - $15,10 \pm 1,210$ балів ($p > 0,05$) та $13,90 \pm 1,102$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчались на 5-му курсі - $17,10 \pm 1,022$ балів ($p > 0,05$) та $12,93 \pm 1,077$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за циклотимним типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 3-го курсу, найнижчі - у студенток 3-го курсу і студентів 5-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників серед дівчат спочатку зменшувався, досягаючи найменшого рівня розвитку в середині періоду навчання, а згодом знов збільшувався, серед юнаків - навпаки, спочатку зростав, досягаючи найбільшого рівня в середині періоду навчання, а згодом знов зменшувався.

Найбільш суттєві темпи змін досліджуваних показників і у студенток, і у студентів реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених розбіжностей не спостерігалось ($p > 0,05$), разом з тим, статистично-значущі статевобу-

мовлені відмінності реєструвались серед студентів і студенток 1-го курсу ($p < 0,05$) та студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,01$). Впродовж усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуованих рис характеру за циклотимним типом, виходячи із статевих відмінностей, більш високим був серед дівчат.

У структурі показників, що відображали особливості акцентуації характеру за циклотимним типом, реєструвались достатньо стабільні статевобумовлені тенденції. Якщо серед дівчат протягом усього періоду навчання переважаючою слід було визнати питому вагу показників, для яких властивою була наявність певних тенденцій до формування акцентуованих рис особистості (від 46,3% у дівчат, які навчались на 5-му курсі, до 50,0% у дівчат, які навчались на 3-му курсі), то серед юнаків - частку показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис (від 46,7% у дівчат, які навчались на 3-му і 5-му курсі, до 56,7% у дівчат, які навчались на 1-му курсі).

Під час оцінки показників акцентуації характеру за демонстративним типом, що відображають намагання студентів постійно перебувати в центрі уваги, необхідно відзначити, що у дівчат і юнаків, які навчались на 1-му курсі, ступінь їх вираження становив відповідно $13,26 \pm 0,933$ балів та $11,83 \pm 0,714$ балів, у дівчат і юнаків, які навчались на 3-му курсі - $12,73 \pm 0,635$ балів ($p > 0,05$) та $12,76 \pm 1,066$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчались на 5-му курсі - $13,86 \pm 0,712$ балів ($p > 0,05$) та $11,33 \pm 1,002$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі за рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за демонстративним типом спостерігались у студенток 5-го курсу і студентів 3-го курсу, найнижчі - у студенток 3-го курсу і студентів 5-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників серед дівчат спочатку зменшувався, досягаючи найменшого рівня розвитку в середині періоду навчання, а згодом знов збільшувався, серед юнаків - навпаки, спочатку зростав, досягаючи найбільшого рівня в середині періоду навчання, а згодом знов зменшувався.

Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників у студенток реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах, у студентів - впродовж навчання на молодших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених розбіжностей не спостерігалось ($p > 0,05$), водночас, статистично-значущі статевобумовлені відмінності реєструвались серед студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,01$). Не можна було не звернути увагу і на той факт, що протягом майже усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуованих рис характеру за демонстративним типом, виходячи із статевих відмінностей, був вищим у дівчат, і лише на 3 курсі - у юнаків.

Дані структурного розподілу досліджуваних показників відзначались доволі стабільним характером. У всіх випадках переважаючою слід було вважати питому вагу

показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис. Серед студенток їх частка коливалась у межах від 46,7% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі, до 53,3% у дівчат, які навчалися на 1-му курсі, серед студентів - у межах від 53,3% у юнаків, які навчалися на 3-му курсі, до 63,3% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі. Лише у дівчат-третьокурсниць достатньо великою була частка даних (50,0%), що засвідчували наявність певних тенденцій до формування акцентуованих рис особистості.

Розглядаючи особливості змін у динаміці перебування у закладі вищої освіти з боку показників акцентуації характеру за збудливим типом, відзначальними характеристиками яких слід вважати явища підвищеної імпульсивності, конфліктності та цілком недостатньої керованості, слід було відзначити що ступінь їх вираження у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, становив відповідно $12,90 \pm 0,874$ балів та $11,60 \pm 0,754$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $14,20 \pm 1,052$ балів ($p > 0,05$) та $11,50 \pm 0,888$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $14,80 \pm 0,761$ балів ($p > 0,05$) та $12,10 \pm 0,994$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за збудливим типом спостерігались у студенток і студентів 5-го курсу, найнижчі - у студенток 1-го курсу і студентів 3-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників серед дівчат поступово зростає, серед юнаків - навпаки, спочатку дещо зменшувався, досягаючи найменшого рівня розвитку в середині періоду навчання, а згодом знов зростає.

Найбільш суттєві темпи змін досліджуваних показників у студенток реєструвались впродовж часу навчання на старших курсах, у студентів - протягом навчання на молодших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених розбіжностей не спостерігалось ($p > 0,05$), водночас, статистично-значущі статево-обумовлені відмінності реєструвались серед студентів і студенток 5-го курсу ($p < 0,05$). Не можна було не звернути увагу і на той факт, що протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуації характеру за збудливим типом, виходячи із статевих відмінностей, суттєво більш високим був у дівчат.

Дані структурного розподілу досліджуваних показників характеризувались наявністю двох протилежних за змістом особливостей. Якщо серед студенток, переважаючою слід було вважати частку показників, які засвідчували наявність певних тенденцій до формування акцентуованих рис особистості (від 43,3% у дівчат, які навчалися на 3-му курсі, до 63,3% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі), серед студентів - питома вага показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис (від 56,7% у юнаків, які навчалися на 3-му курсі, до 70,0% у юнаків, які навчалися на 1-му курсі).

У ході здійснення оцінки ступеня вираження показ-

ників акцентуації характеру за дистимним типом, провідними проявами яких є такі поведінкові явища, як відлюдкуватість, песимізм та замкнутість, потрібно було відзначити той факт, що у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, ступінь їх вираження становив відповідно $10,20 \pm 0,843$ балів та $10,23 \pm 0,834$ балів, у дівчат і юнаків, які навчалися на 3-му курсі - $8,70 \pm 0,676$ балів ($p > 0,05$) та $8,20 \pm 0,803$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчалися на 5-му курсі - $9,10 \pm 0,932$ балів ($p > 0,05$) та $10,83 \pm 0,844$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за дистимним типом спостерігались у студенток 1-го курсу і студентів 5-го курсу, найнижчі - у студенток і студентів 3-го курсу, тобто впродовж часу перебування у закладі вищої освіти рівень досліджуваних показників серед представників обох статевих груп спочатку зменшувався, досягаючи найменшого рівня розвитку в середині періоду навчання, а згодом знов збільшувався, досягаючи найвищого рівня розвитку у юнаків.

Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників у студенток реєструвались впродовж часу навчання на молодших курсах, у студентів - впродовж навчання на старших курсах. Статистично-значущі віково-обумовлені розбіжності спостерігались лише серед юнаків, які навчалися на 3-му і 5-му курсах ($p < 0,05$), яких-небудь статистично-значущих статево-обумовлених відмінностей не реєструвалось ($p > 0,05$). Не можна було не звернути увагу і на той факт, що протягом майже усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуованих рис характеру за дистимним типом, виходячи із статевих відмінностей, був вищим у юнаків, натомість, і тільки на 3 курсі - у дівчат.

Дані структурного розподілу досліджуваних показників відзначались доволі стабільним характером і вельми незвичним, у порівнянні з попереднім, змістом. У всіх досліджуваних випадках суттєво переважала питома вага показників, властивих для відсутності яких-небудь проявів акцентуованих характерологічних рис. Серед студенток їх частка становила 66,7% у дівчат, які навчалися на 1-му курсі, 90,0% у дівчат, які навчалися на 3-му курсі, 73,3% у дівчат, які навчалися на 5-му курсі, серед студентів - відповідно 70,0% у юнаків, які навчалися на 1-му курсі, 90,0% у юнаків, які навчалися на 3-му курсі, 73,3% у юнаків, які навчалися на 5-му курсі. Натомість зовсім не реєструвалось показників (0%), які б засвідчували наявність яскраво виражених акцентуованих рис особистості згідно із дистимним типом.

Під час визначення особливостей розвитку показників акцентуації характеру за екзальтованим типом, неодмінними рисами якого є схильність до емоційно-насичених проявів відображення особистісного стану, слід було звернути увагу на хвилюподібний характер змін (спочатку певне зростання, потім зменшення) їх величин і серед дівчат, і серед юнаків. Загалом у дівчат і юнаків, які навчалися на 1-му курсі, ступінь їх виражен-

ня становив відповідно $15,23 \pm 1,183$ балів та $13,53 \pm 1,24$ балів, у дівчат і юнаків, які навчались на 3-му курсі - $17,60 \pm 1,25$ балів ($p > 0,05$) та $14,00 \pm 1,322$ балів ($p > 0,05$), у дівчат і юнаків, які навчались на 5-му курсі - $16,00 \pm 1,118$ балів ($p > 0,05$) та $13,93 \pm 1,194$ балів ($p > 0,05$).

Найвищі згідно із рівнем вираження показники акцентуованих рис характеру за екзальтованим типом спостерігались у студенток і студентів 3-го курсу, найнижчі - у студенток і студентів 1-го курсу закладу вищої освіти. Найсуттєвіші темпи змін досліджуваних показників у студенток і студентів реєструвались впродовж часу навчання на молодших курсах. Статистично-значущих віково-обумовлених ($p > 0,05$) та статевобумовлених ($p > 0,05$) розбіжностей не спостерігалось. Не можна було не звернути увагу і на той факт, що протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти рівень вираження акцентуації характеру за екзальтованим типом, виходячи із статевих відмінностей, суттєво більш високим був у дівчат.

Дані структурного розподілу досліджуваних показників і серед студенток, і серед студентів характеризувались доволі подібним характером. Так, питома вага показників, властивих для відсутності будь-яких проявів акцентуованих характерологічних рис, переважала серед дівчат і юнаків, які навчались на 1-му і 5-му курсах (в обох випадках відповідно 46,7% і 53,3%), водночас, частка показників, які засвідчували наявність певних тенденцій до формування акцентуованих рис особистості переважала серед дівчат і юнаків, які навчались на 3-му курсі (відповідно 56,6% і 46,3%).

Узагальнені дані щодо особливостей показників основних типів акцентуації характеру дівчат і юнаків протягом періоду навчання у закладі вищої освіти за даними особистісного опитувальника Шмішека наведені на рисунках 1 і 2.

Отже, підсумовуючи одержані дані необхідно відзначити, що у дівчат-першокурсниць переважаними (у порядку спадання) слід було вважати показники акцентуації характеру за циклотимним (1 місце), гіпертимним (2 місце) і екзальтованим (3 місце) типами, у юнаків-першокурсників - показники акцентуації характеру за гіпертимним (1 місце), екзальтованим (2 місце) і циклотимним (3 місце) типами, у дівчат-третьокурсниць - показники акцентуації характеру за екзальтованим (1 місце), циклотимним (2 місце) та емотивним і гіпертимним (3-4 місце) типами, у юнаків-третьокурсників - показники акцентуації характеру за гіпертимним (1 місце), екзальтованим (2 місце), циклотимним та емотивним (3-4 місце) типами, у дівчат-п'ятикурсниць - показники акцентуації характеру за циклотимним (1 місце), гіпертимним (2 місце) і екзальтованим (3 місце) типами, у юнаків-п'ятикурсників - показники акцентуації характеру за екзальтованим (1 місце), гіпертимним (2 місце) і циклотимним (3 місце) типами [9].

Водночас цілий ряд виявлених тенденцій щодо змін у структурі провідних акцентуованих рис характеру і у, передусім, дівчат, і у юнаків слід було вважати прогностич-

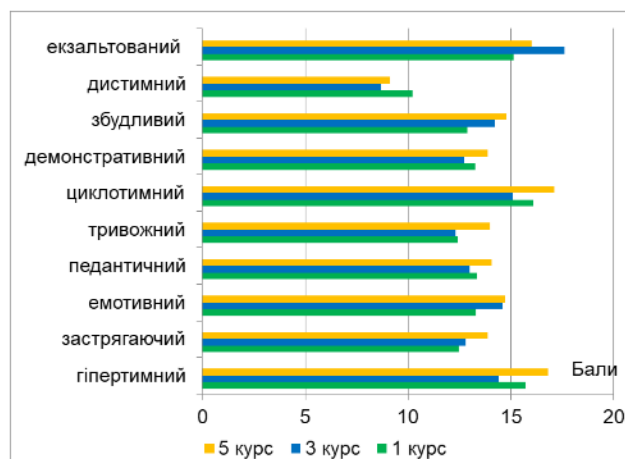

Рис. 1. Особливості показників основних типів акцентуації характеру дівчат-студенток у динаміці навчання в медичному закладі вищої освіти.

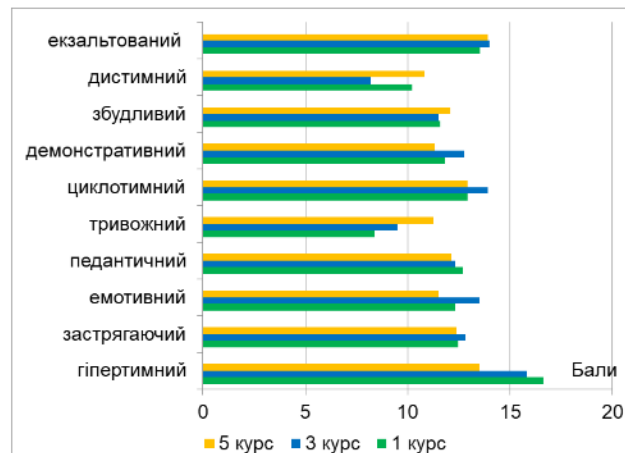

Рис. 2. Особливості показників основних типів акцентуації характеру юнаків-студентів у динаміці навчання в медичному закладі вищої освіти.

но-несприятливими. Саме таким змістом відзначались, у першу чергу, тенденції з боку акцентуації характеру застрягаючого, емотивного, тривожного і збудливого типів, у другу чергу, тенденції з боку акцентуації характеру гіпертимного, педантичного, циклотимного, демонстративного і дистимного типів - серед студенток, і в першу чергу, тенденції з боку акцентуації характеру тривожного типу, в другу чергу, акцентуації характеру за збудливим і дистимним типами - серед студентів, що призводило до виникнення явищ викривлення процесів соціального та професійного становлення студентської молоді та визначало як необхідну та доцільну потребу в розробці і запровадженні програм психогігієнічної корекції.

Результати, отримані в ході досліджень, проведених на підставі використання особистісного 16 PF-опитувальника Кеттелла, доволі чітко відзначали той факт, що протягом часу навчання студентів у медичному закладі вищої освіти найбільш суттєві зміни реєструвались під час здійснення комплексної оцінки факторів, котрі визнача-

ли такі властивості характеру, як фактор С "емоційна нестійкість - емоційна стійкість" (виявлені показники засвідчують зростання кількості студентів, що підвладні почуттям, відрізняються мінливістю інтересів і схильністю до лабільності настрою, роздратованості та втомлюваності), фактор G "підвладність почуттям - висока нормативність поведінки" (виявлені показники засвідчують збільшення схильності дівчат і юнаків до мінливості та підвладності впливові випадку і обставин), фактору О "впевненість у собі - тривожність" (виявлені показники засвідчують зростання числа студентів, яких характеризує тривожність, депресивність і вразливість), а також фактору Q3 "низький самоконтроль - високий самоконтроль" (виявлені показники засвідчують збільшення рівня недисциплінованості та ступеня внутрішньої конфліктності студентської молоді). Така ситуація доволі чітко визначає наявність цілого ряду несприятливих тенденцій, що відзначаються з боку провідних властивостей характеру та впливають на рівень адаптаційних можливостей студентства і, передусім, на рівень психічної адаптації організму, обумовлюючи нагальну потребу у впровадженні заходів, спрямованих на оптимізацію професійного навчання, корекцію перебігу професійної адаптації та запобігання виникненню змін у психічному стані організму дівчат і юнаків та професійних деформацій особистості студентської молоді [9].

Дані, одержані під час застосування особистісного опитувальника Mini-mult, підтверджували попередні результати та відзначали пріоритетний розвиток цілого ряду показників властивостей характеру ($p < 0,01-0,001$), які є тригерами формування поведінкових стратегій, що встановлюють високий рівень схильності людини до здійснення дій тривожнісного, депресивного, астеничного та деструктивного змісту в умовах постійного навчального стресу протягом навчального року.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. У ході проведених досліджень встановлено, що в структурі провідних ознак акцентуованих рис характеру впродовж усього часу навчання як серед дівчат, так і серед юнаків переважали показники, які умовно можна було розподілити на декілька блоків даних. До першого блоку відповідно до ступеня вираження слід було віднести показники акцентуацій характеру за екзальтованим, гіпертимним і циклотимним типами, до другого блоку - показники акцентуацій характеру за збудливим, емотивним, педантичним і демонстративним типами, до третього блоку - показники акцентуації характеру за застрягаючим, тривожним і дистимним типами, і, отже, найгірші за своїм змістовним наповненням дані не слід було вва-

жати найбільш поширеними у структурі досліджуваних характерологічних властивостей.

2. Привертали увагу і декілька варіантів динамічних змін з боку показників акцентуацій характеру студентської молоді, які підлягали аналізу. Серед дівчат превалювала тенденція, яка засвідчувала певне зменшення ступеня вираження досліджуваних показників у середині часу навчання у медичному закладі вищої освіти з наступним збільшенням наприкінці його (гіпертимний, педантичний, циклотимний, демонстративний і дистимний типи акцентуацій характеру). Достатньо поширеною серед осіб жіночої статі слід було вважати і тенденцію, що полягала у поступовому, проте, неухильному збільшенні ступеня вираження досліджуваних показників (застрягаючий, емотивний, тривожний і збудливий типи акцентуацій характеру). І лише для показників, які відображували значення акцентуацій характеру за екзальтованим типом властивою була тенденція спочатку до зростання, а згодом до зменшення їх величин. Отже, достатньо негативним слід було вважати явище, що полягало у збільшенні впродовж часу навчання саме тих рис характеру студенток, які необхідно вважати найбільш несприятливо-значущими з прогностичної точки зору.

3. Серед юнаків превалювала протилежна за змістом тенденція, яка засвідчувала певне зростання ступеня вираження досліджуваних показників, в середині часу здобуття вищої освіти з наступним зменшенням наприкінці його (емотивний, застрягаючий, циклотимний, демонстративний і екзальтований типи акцентуацій характеру). У двох випадках спостерігалась тенденція, яка полягала у зменшенні ступеня вираження досліджуваних показників, у середині часу здобуття вищої медичної освіти з наступним збільшенням наприкінці його (збудливий і дистимний типи акцентуацій характеру) та поступовим і неухильним зменшенням рівня їх розвитку (гіпертимний і педантичний типи акцентуацій характеру). Нарешті, лише у випадку визначення провідних тенденцій з боку показників акцентуацій характеру за тривожним типом, як і в попередньому разі, реєструвалась тенденція до зростання ступеня вираження досліджуваних показників.

Таке становище чітко визначає наявність цілого ряду несприятливих тенденцій, які реєструються з боку провідних властивостей характеру та впливають на рівень функціональних можливостей організму студентів. Одержані дані надалі, на основі проведеної міжпредметної та міждисциплінарної фахової інтерпретації та різнобічного тлумачення спеціалістів різних напрямків, мають бути використані для розробки методик комплексної оцінки стану адаптаційних ресурсів студентів і наукового обґрунтування здоров'язберігаючих технологій.

Список посилань - References

[1] Ahern, D., Farrant, R., Hickey, L., & McGrath, L., & McGrath, D. (2016). Mindfulness based stress reduction for medical students: optimizing student satisfaction and engagement. *BMC Medical Education*, 16(1), 209. <https://doi.org/10.1186/s12909-016-0728-8>

[2] Arnetz, B., & Blomkvist, V. (2007). Leadership, mental health, and organizational efficacy in health care organizations. Psychosocial predictors of healthy organizational development

- based on prospective data from four different organizations *Psychother. Psychosom.*, 76(4), 242-248. <https://doi.org/10.1159/000101503>
- [3] Bedewy, D., & Gabriel, A. (2013). The development and psychometric assessment of a scale to measure the severity of examination anxiety among undergraduate university students. *International Journal of Educational Psychology*, 2, 81-104. <https://doi.org/10.1177/205510291559671>
 - [4] Bellinghausen, L., Collange, J., Botella, M., Emery, J.-L., & Albert, E. (2009). Factorial validation of the French scale for perceived stress in the workplace. *Sante Publique*, 21(4), 365-373. <https://doi.org/10.3917/spub.094.0365>
 - [5] Belov, O. O., & Pshuk, N. G. (2020). Age and gender features of depressive and anxiety symptoms of depressive disorders. *Wiadomosci Lekarskie*, 73(7), 1476-1479. doi: <http://doi.org/10.36740/wiek202007130>
 - [6] Hockenberry, J. M., Joski, P., Yarbrough, C., & Druss, B. G. (2019). Trends in Treatment and Spending for Patients Receiving Outpatient Treatment of Depression in the United States, 1998-2015. *JAMA Psychiatry*, 76(8), 810-817. doi: <http://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2019.0633>
 - [7] Kalashchenko, S., Lutsak, O., Hryniovskyi, A., Kovalchuk, O., Martynenko, S., & Kondratyuk, M. (2021). Оцінка фізичного та психо-емоційного стану здоров'я студентів НМУ за умов організації дистанційної форми навчання [Assessment level of physical activity and psycho-emotional health status of the Bogomolets National Medical University students under conditions of distance learning organization]. *Український науково-медичний молодіжний журнал - Ukrainian Scientific Medical Youth Journal*, 4(127), 116-123. doi: [https://doi.org/10.32345/USMYJ.4\(127\).2021.116-123](https://doi.org/10.32345/USMYJ.4(127).2021.116-123)
 - [8] Matcham, F., Norton, S., Scott, D. L., Steer, S., & Hotopf, M. (2016). Symptoms of depression and anxiety predict treatment response and long-term physical health outcomes in rheumatoid arthritis: secondary analysis of a randomized controlled trial. *Rheumatology (Oxford)*, 55(2), 268-278. <https://doi.org/10.1093/rheumatology/kev306>
 - [9] Panchuk, O. Yu. (2017). *Наукове обґрунтування теоретичних та методичних основ гігієнічної діагностики професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей)*. (Дис. докт. мед. наук) [Scientific substantiation of theoretical and methodological grounds for hygienic diagnostics of professional suitability of students of medical educational institutions (on the example of dental specialties)]. (Dis. Doctor of Medical Sciences)]. Державна установа "Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзеева", Київ - State institution "Institute of Public Health named after O.M. Marzeeva", Kyiv.
 - [10] Raygorodsky, D. Ya. (2004). *Practical psychodiagnostics. Methods and tests*. [Practical psychodiagnostics. Methods and tests]. Самара: Изд. Дом "БАХРАХ-М" Samara: Publishing house "BAHRAKH-M".
 - [11] Read, J. R., Sharpe, L., Modini, M., & Dear, B. F. (2017). Multimorbidity and depression: A systematic review and meta-analysis. *J. Affect Disord.*, 221, 36-46. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.06.009>
 - [12] Saragoussi, D., Christensen, M. C., Hammer-Helmich, L., Rive, B., Touya, M., & Haro, J. M. (2018). Long-term follow-up on health-related quality of life in major depressive disorder: a 2-year European cohort study. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 14, 1339-1350. doi: <http://doi.org/10.2147/ndt.s159276>
 - [13] Serheta, I. V., & Mostova, O. P. (2013). Медико-соціальні аспекти навчальної адаптації та стан здоров'я учнів шкільного віку [Medical and social aspects of educational adaptation and health status of schoolchildren]. *Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології - Current issues of pediatrics, obstetrics and gynecology*, 2, 20-22. doi: <http://doi.org/10.11603/1811-2471.2019.vi4.10789>
 - [14] Serheta, I. V., Panchuk, O. Y., Stoyan, N. V., Drezhenkova, I. L., & Makarov, S. Yu. (2016). Університетська гігієна у контексті імплементації "Закону про вищу освіту": фізіологічні основи, реальності та шляхи розвитку [University hygiene in the context of implementation of the "Law on Higher Education": physiological and hygienic bases, realities and ways of development]. *Довкілля та здоров'я - Environment and health*, 4(80), 46-52. <https://doi.org/10.32402/dovkil2016.04.046>
 - [15] Serheta, I. V., Bardov, V. H., Drezhenkova, I. L., & Panchuk, O. Yu. (2020). Гігієнічні нормативи рухової активності студентів закладів вищої медичної освіти та шляхи її оптимізації [Hygienic standards of motor activity of students of higher medical education institutions and ways of its optimization]. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ" - Vinnytsia: LLC "Composition".
 - [16] Serheta, I. V., Bratkova, O. Yu., & Serebrennikova, O. A. (2022). Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень) [Scientific introduction of hygienic principles in the prevention of the development of prenosological disorders in the mental health school of modern institutions in the middle education (a review of the literature and authorities' reports)]. *Журнал НАМН України - Journal of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 19(1), 306-326. <http://doi.org/10/37621/JNAMSU-2022-1-2>
 - [17] Serheta, I. V., Serebrennikova, O. A., Stoyan, N. V., Drezhenkova, I. L., & Makarova, O. I. (2022). Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти [Psychohygienic principles of the development of health and disease-preventing technologies in the modern foundations of higher education]. *Довкілля та здоров'я - Environment and health*, 2(103), 32-41. <https://doi.org/10.32402/dovkil2022.02.032>
 - [18] Summergrad, P. (2016). Investing in global mental health: the time for action is now. *Lancet Psychiatry*, 3(5), 390-391. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(16\)30031-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(16)30031-1)
 - [19] Tymoshchuk, O. V., Polka, N. S., & Serheta, I. V. (2020). Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді [Scientific bases of complex hygienic assessment of quality of life and adaptive possibilities of modern pupil and student youth]. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ" - Vinnytsia: LLC "Composition".
 - [20] Voloshyna, V., Denysiuk, O., Varina, H., Hryniovskyi, A. M., Lutsak, O. O., Pletka, O. T., & Ancona, G. (2022). Psychological features of modern elderly people's active life position. *Wiadomosci lekarskie (Warsaw, Poland)*, 75(2), 333-337. <https://doi.org/10.36740/WLek202202101>

CHARACTER TRAITS OF STUDENTS PURSUING A SPECIALTY IN THE CONDITIONS OF LEARNING IN AN INSTITUTION OF HIGHER MEDICAL EDUCATION: FORMATION TRENDS, FEATURES OF ADAPTIVE CHANGES, HYGIENIC ASSESSMENT

Panchuk O. Yu., Belov O. O., Hryniovskyi A. M., Ocheredko O. M., Bratkova O. Yu.

Annotation. The aim of the work was to carry out a comprehensive hygienic assessment and determine the peculiarities of the formation of the character traits of students who acquire a specialty in the conditions of study at a higher medical education institution. Scientific research involved the identification of the leading character traits of modern students who were at different stages of

education (initial (1st year), intermediate (3rd year) and final (5th year) stages) and was carried out using Shmishek and Mini-mult personality questionnaires, personal 16 PF questionnaire Cattell too. The analysis of the obtained results involved the application of descriptive statistics procedures using the package of statistical analysis programs "Statistica 6.1" (license number BXXR901E245722FA). In the course of the research, it was established that in the structure of the leading signs of accented character traits throughout the entire period of study, both among young girls and young boys, indicators prevailed, which should be divided into several blocks. According to the degree of expression, the indicators of character accentuations according to exalted, hyperthymic and cyclothymic types should be assigned to the first block, to the second block - indicators of character accentuations according to exciting, emotional, pedantic and demonstrative types, to the third block - indicators of character accentuations according to stuck, anxious and dysthymic types, and therefore the data worst in terms of content should not be considered the most pronounced. At the same time, the existence of a number of unfavourable trends, which are registered on the part of the leading properties of the character traits affect the level of functional capabilities of the students' organism, is determined. The obtained data should be used in the future for the development of methods of comprehensive assessment of the state of adaptation resources of students and scientific substantiation of health-preserving technologies.

Keywords: students, institution of higher education, learning, personality traits, character, formation trends, mental adaptation, hygienic assessment.
